

УДК 332.122:330.341.1

Марина Сергіївна КРИВЦОВА

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом і економіки праці, Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: m.kryvtsova@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6069-9691>

ВИКОРИСТАННЯ ФОРСАЙТ-ТЕХНОЛОГІЇ У СТРАТЕГІЧНОМУ ПРОГНОЗУВАННІ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Кривцова, М. С. Використання форсайт-технології у стратегічному прогнозуванні розвитку людського потенціалу регіону. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2020. № 2 (73). С. 47–60.

Анотація. У статті розглянуто актуальність та можливість використання форсайт-технології для проведення довгострокового прогнозування на регіональному рівні з урахуванням впливу соціально-економічних факторів на формування та розвиток людського потенціалу регіону. Визначено, що створення належних соціально-економічних умов для формування людського потенціалу є головною передумовою для розвитку регіону. Для прогнозування стратегічних напрямків соціально-економічної політики щодо розвитку людського потенціалу регіону вважається за необхідне використовувати форсайт-технологію, що трактується як технологія єдності передбачення, стратегічного управління і політичних рішень. Досліджено основні методологічні особливості форсайту, що обумовлені його відкритістю, активною участю всіх стейкхолдерів і проведенням форсайт-сесій. Визначено особливості регіонального форсайту, які показують, що при правильному його проведенні можна створити та забезпечити систему стратегічного управління регіоном за рахунок виявлення інноваційних зон або полюсів зростання для кожної окремої бізнес-одиниці. Проаналізовано шляхи розвитку та використання форсайту в Україні. Узагальнено сучасні підходи до розробки регіонального форсайту. Проведено аналіз можливостей використання регіонального форсайту за допомогою методу SWOT-аналізу, що є одним із найбільш використовуваних як у зарубіжних, так і у вітчизняних форсайт дослідженнях. Розроблено схему проведення форсайту на регіональному рівні. Сформульовано ціль та завдання форсайту на регіональному рівні в Одеському регіоні. Для проведення SWOT-аналізу можливостей формування людського потенціалу в Одеському регіоні було визначено пріоритетні напрямки управління людським потенціалом. Запропоновано та проведено SWOT-аналіз можливостей формування та розвитку людського потенціалу Одеського регіону.

Ключові слова: людський потенціал; людський потенціал регіону; стратегічне прогнозування; форсайт-технологія; SWOT-аналіз; етапи форсайту.

Марина Сергеевна КРИВЦОВА

кандидат экономических наук, доцент кафедры управления персоналом и экономики труда, Одесский национальный экономический университет, e-mail: m.kryvtsova@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6069-9691>

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФОРСАЙТ-ТЕХНОЛОГИИ В СТРАТЕГИЧЕСКОМ ПРОГНОЗИРОВАНИИ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА

Кривцова, М. С. *Использование форсайт-технологии в стратегическом прогнозировании развития человеческого потенциала региона*. Вестник социально-экономических исследований : сб. науч. трудов. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2020. № 2 (73). С. 47–60.

Аннотация. В статье рассмотрены актуальность и возможности использования форсайт-технологии для проведения долгосрочного прогнозирования на региональном уровне с учетом влияния социально-экономических факторов на формирование и развитие человеческого потенциала региона. Определено, что создание надлежащих социально-экономических условий для формирования человеческого потенциала является главной предпосылкой для развития региона. Для прогнозирования стратегических направлений социально-экономической политики по развитию человеческого потенциала региона представляется необходимым использовать форсайт-технология, которая трактуется как технология единства предвидения, стратегического управления и политических решений. Исследованы основные методологические особенности форсайта, обусловленные его открытостью, активным участием всех стейкхолдеров и проведением форсайт-сессий. Определены особенности регионального форсайта, которые показывают, что при правильном его проведении можно создать и обеспечить систему стратегического управления регионом за счет выявления инновационных зон или полюсов роста для каждой отдельной бизнес-единицы. Проанализированы пути развития и использования форсайта в Украине. Обобщены современные подходы к разработке регионального форсайта. Проведен анализ возможностей использования регионального форсайта с помощью метода SWOT-анализа, который является одним из наиболее используемых как в зарубежных, так и в отечественных форсайт исследованиях. Разработана схема проведения форсайта на региональном уровне. Сформулированы цель и задачи форсайта на региональном уровне в Одесском регионе. Для проведения SWOT-анализа возможностей формирования человеческого потенциала в Одесском регионе были определены приоритетные направления управления человеческим потенциалом. Предложен и проведен SWOT-анализ возможностей формирования и развития человеческого потенциала Одесского региона.

Ключевые слова: человеческий потенциал; человеческий потенциал региона; стратегическое прогнозирование; форсайт-технология; SWOT-анализ; этапы форсайта.

Marina KRYVTSOVA

*PhD in Economics, Associate Professor, Department of Human Resources and Labor Economics, Odessa National Economic University, Ukraine,
e-mail: m.kryvtsova@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6069-9691>*

FORESIGHT TECHNOLOGY USING IN THE STRATEGIC FORECASTING OF HUMAN POTENTIAL DEVELOPMENT OF THE REGION

Kryvtsova, M. (2020). *Foresight technology using in the strategic forecasting of human potential development of the region* [Vykorystannia forsait-tehnolohii u stratehichnomu prohnouzuvanni rozvytku liudskoho potentsialu rehionu], Socio-economic research bulletin; Вісник соціально-економічних досліджень (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 2 (73), pp. 47–60.

Abstract. The article considers the relevance and possibilities of foresight technology using for long-term forecasting at the regional level, taking into account the influence of socio-economic factors on the formation and development of the human potential of the region. It is determined

that the creation of appropriate socio-economic conditions for human potential formation is a major prerequisite for regional development. It is necessary to use foresight technology, which is interpreted as the technology of the unity of foresight, strategic management and political decisions, for forecasting the strategic directions of socio-economic policy for the human potential development of the region. The main methodological peculiarities of foresight due to its openness, active participation of all stakeholders and conducting foresight sessions, are investigated. The features of the regional foresight have been determined, which show that, if it is carried out correctly, it is possible to create and provide a system of strategic management of the region by identifying innovation zones or growth poles for each individual business unit. The ways of development and using of foresight in Ukraine are analyzed. The modern approaches to the development of regional foresight are generalized. The analysis of the possibilities of regional foresight using with a SWOT-analysis method, which is one of the most used both in foreign and domestic foresight studies. The scheme of conducting the foresight at the regional level has been developed. The purpose and objectives of the foresight at the regional level in the Odessa region are formulated. Priority directions of human potential management were determined for conducting the SWOT-analysis of the possibilities of human potential formation in the Odessa region. The SWOT-analysis of the possibilities for human potential formation and development of Odessa region is proposed and carried out.

Keywords: human potential; the human potential of the region; strategic forecasting; foresight technology; SWOT-analysis; stages of foresight.

JEL classification: C530; J110; O018; R580

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.2\(73\).2020.47-60](https://doi.org/10.33987/vsed.2(73).2020.47-60)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Людський потенціал регіону має стратегічне значення для загального становлення самого регіону: створює основи росту ефективності та продуктивності праці, формує передумови для економічного зростання та розвитку всіх сфер життєдіяльності регіону (економічної, політичної, демографічної, соціальної та ін.). Чим вище рівень життя населення, тим вище якість людського потенціалу та рівень соціальної стійкості. Чим вище людський потенціал, тим вище економічна складова стійкості, а, отже, і розвиток регіону більш стійкий.

Отже, не має сумніву, що роль людського потенціалу в розвитку регіону має більше значення аніж природні та географічні умови, тому саме ця компонента має знаходитися у полі зору науковців та практиків для розробки стратегічних планів розвитку як на державному, так і регіональному рівні.

На жаль, наразі складно говорити про існування цілеспрямованого процесу управління формуванням та розвитком людського потенціалу в Україні як найважливішого чинника сталого соціально-економічного розвитку регіону:

1. На сьогоднішній день відсутні будь-які органи управління, які відповідають за формування і розвиток людського потенціалу як основного фактора соціально-економічного розвитку на регіональному рівні.

2. Наступна проблема впливає з попередньої, а саме, відсутні механізми взаємодії органів державного та регіонального управління, які забезпечували б розвиток людського потенціалу.

3. Немає системності у формуванні людського потенціалу.

4. Також відсутній програмно-цільовий підхід у вивченні проблем формування людського потенціалу.

5. Абсолютно немає взаємозв'язку між формуванням людського потенціалу та потребами економіки регіону, слабо відпрацьовані економічні основи управління формуванням людського потенціалу.

6. Крім того, рівень доходу населення не відповідає потребам формування якісного людського потенціалу [1].

Для подолання проблем, що вказані вище необхідно проводити комплексне стратегічне планування перспектив та напрямків розвитку регіону, а у контексті дослідження акцент треба робити на формуванні людського потенціалу як головної передумови для розвитку регіону. Серед сучасних підходів до прогнозування соціально-економічного розвитку особливе місце займає технологія форсайта, що трактується як технологія єдності передбачення, стратегічного управління і політичних рішень.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Дослідження методологічних та практичних підходів до стратегічного планування та нових сучасних методів, серед яких форсайт займає провідне місце, як показує аналіз публікацій, займають дедалі більшу частку серед науковців та практиків. Серед таких досліджень заслуговує на особливу увагу робота професора Л. І. Федулової, яка розглядає історію використання методів прогнозно-аналітичних досліджень, науково-технологічного прогнозування та виникнення і розвитку форсайту, наводить приклади визначення форсайту в зарубіжних джерелах, визначає його цілі. Автор визначає різницю між прогнозом та форсайтом, підкреслюючи, що важливою відмінністю і рисою форсайту є те, що у форсайті оцінюються перспективи інноваційного розвитку «пов'язані із прогресом науки й технологій, окреслюються технологічні обрії, яких можливо досягти за умов вкладення визначених засобів і організації систематичної роботи», у більш широкому залученні експертів, а іноді й громадськості в процес проведення дослідження, а також спрямованість на «розробку практичних заходів для наближення обраних стратегічних орієнтирів» [2].

Серед вітчизняних науковців, що вивчають форсайт-технологію варто відзначити також роботи І. О. Кірноса [3], Ю. М. Мельника [4], О. І. Решетняка [5], В. О. Рибінцева [6], які розглядають форсайт як технологію для прогнозування розвитку економіки країни. Є роботи, що розглядають форсайт з точки зору управління певною сферою господарювання, наприклад, фермерством – праця М. В. Горіховського [7]. Форсайт на регіональному рівні розглядається у роботах Л. Васейчука, О. Дикого та В. Осипова [8; 9; 10]. Але ці роботи мають більш методологічний характер та потребують подальшого опрацювання у практичному аспекті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна економічна регіональна політика повинна бути спрямована, у першу чергу, на формування і розвиток кластерів при одночасному посиленні їх взаємодії з метою створення нових видів продукції, послуг і технологій, стабільне зміцнення позицій регіонів, що володіють комфортними умовами для ведення бізнесу, розвитку людського потенціалу, вкладень інвестицій, у тому числі іноземних. Суттєві перетворення, що проходять наразі у сфері технологій, економіки, бізнесу та у суспільстві в цілому, обумовлюють необхідність розробки нових методологічних підходів до проведення стратегічного прогнозування, а також керування ним.

У 50 країнах-членах ОЕСР форсайт-дослідження вважаються обов'язковим інструментом вироблення науково-технологічної та інноваційної політики.

Одночасно і країнам, які бажають приєднатися до Євросоюзу, що стосується й України, висувається умова – підготувати регіональний форсайт у рамках Лісабонської стратегії [11].

Таким чином, виникає необхідність більш системного та поглибленого вивчення практики застосування технології форсайту на регіональному рівні з урахуванням її впливу на людський потенціал, що визначає актуальність цього дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення теоретико-методологічних основ форсайту як сучасної технології стратегічного прогнозування соціально-економічних процесів на регіональному рівні з урахуванням впливу соціально-економічних факторів на формування та розвиток людського потенціалу регіону, а саме Одеської області. Вивчення саме цієї області пов'язано з особливостями як територіальними (що мають цілу низку переваг перед іншими областями), так й особливостями соціально-економічного розвитку регіону, що відіграє значну роль в аграрному та транспортному секторі економіки держави у цілому. Це обумовлює стратегічне значення прогнозування розвитку регіону та його людського потенціалу для країни. Для досягнення цієї мети було поставлено та вирішено такі завдання: вивчити основні методологічні особливості форсайту, проаналізувати використання форсайту в Україні, визначити особливості регіонального форсайту та етапи його проведення, провести SWOT-аналіз можливостей формування та розвитку людського потенціалу в Одеському регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідно зазначити, що розвиток людського потенціалу тісно взаємопов'язаний з соціально-економічним розвитком і рівнем захищеності людини в країні. Але негативні тенденції в соціально-економічному розвитку України та диференціація регіонального розвитку свідчать про відсутність такого захисту і наявність загроз соціальній безпеці, які є наслідками низької ефективності державного і регіонального управління соціальними процесами. Серед соціальних загроз основними є:

1. Відсутність середнього класу. Досвід іноземних країн показує, що зміцнення позицій середнього класу можливе тільки паралельно з розвитком людського потенціалу та забезпеченням повноцінної віддачі від його функціонування.

2. Низька купівельна спроможність населення через невиправдано низьку вартість української робочої сили, яка не забезпечує гідний рівень і якість життя. Разом з тим, низький рівень віддачі від людського потенціалу для його власників знижує мотивацію до нагромадження такого потенціалу та гальмує процес перетворення його у капітал.

3. Відсутність умов збереження і розвитку людського потенціалу країни через незадовільний стан соціальної інфраструктури та низький рівень інноваційної освіченості громадян. Як відомо, у розвинених країнах функціонують гнучкі й сприятливі програми залучення кваліфікованих працівників. А за оцінками експертів, за межами України працює близько 30% українських вчених, збагачуючи науку та економіку зарубіжних країн [12].

4. Кризова ситуація у фінансуванні соціальної сфери, яка обумовлена відсутністю гарантованих зобов'язань держави щодо фінансового забезпечення соціальної сфери на регіональному рівні, постійним недофінансуванням і неефективністю механізмів розподілу коштів місцевих бюджетів, відсутністю у

місцевої влади стимулів для пошуку додаткових джерел фінансування соціальної сфери [13].

5. Розвиток негативних демографічних тенденцій у зв'язку з низьким рівнем охорони здоров'я, скороченням тривалості життя тощо. Поліпшення добробуту населення України та досягнення європейських стандартів рівня життя є визначальними факторами збереження і розвитку людського потенціалу. Важливу роль у його формуванні відіграють прямі інвестиції на навчання і професійну підготовку, охорону здоров'я, пошук інформації та мобільність людських ресурсів.

6. Розвиток негативних макроекономічних тенденцій, пов'язаних із загальнонаціональним карантинном та системною кризою виробництва. Фінансова криза, що накриває всі країни світу, як наслідок поширення коронавірусної інфекції, за прогнозами вчених та економістів призведе до втрати від чверті до половини темпів росту світової економіки, що не зможе не віддзеркалитися на економіці України та всіх регіонів.

В умовах сьогодення, застаріла технологія прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів повинна бути раціонально й обґрунтовано переглянута. Екстраполяція минулих тенденцій національної економіки не повинна домінувати в системі стратегічного планування майбутнього її функціонування, тому саме форсайт технології повинні розглядатися як наукова основа формування стратегії розвитку на довгострокову перспективу.

Форсайт – це технологія довгострокового прогнозування великомасштабних процесів, заснована на колективних експертних оцінках, що отримуються від різних соціальних груп, готових брати активну участь у реалізації формованого прогнозу. Довгостроковість потрібна стратегічним ланкам, регіонам, країнам. До форсайту повинні залучатися всі верстви й соціальні групи суспільства, що готові активно діяти для його реалізації. Форсайт-дослідження на сучасному етапі має деякі відмінності від інших відомих методів наукового прогнозування і формування сценаріїв розвитку. Перш за все, це обумовлено його відкритістю, активною участю всіх стейкхолдерів і проведенням форсайт-сесій. Стратегічне передбачення є не тільки результатом проведених досліджень вчених-теоретиків, але і продуктом, отриманим у процесі роботи представників широкого спектра суспільних верств – від представників органів влади та бізнесменів до пересічних співробітників. З'являючись на основі громадянського суспільства, форсайт сприяє створенню певної системи перерозподілу повноважень між суспільством і державою.

Розглядаючи всі відомі різновиди технологій довгострокового прогнозування, необхідно далі виявити особливості форсайта як найбільш доцільного методу розробки стратегії регіону. На відміну від інших інструментів форсайт забезпечує вироблення плану подальших дій у сьогоденні з метою отримання бажаних картин майбутнього, а не є звичайним прогнозом стану аналізованого територіального суб'єкта у майбутньому. Форсайт, як сказано вище, дає можливість участі в розробці стратегічних варіантів розвитку регіону широких громадських кіл, чий інтерес залучені в успішній реалізації поставлених завдань. Крім усього іншого, форсайт прогноз є більш глобальним дослідженням, яке при правильному його проведенні зможе створити та забезпечити систему стратегічного управління регіоном за рахунок виявлення інноваційних зон або полюсів зростання для кожної бізнес-одиниці.

До особливостей регіонального форсайт-проекту можна віднести наступні:

– розширення тимчасового діапазону прогнозованого майбутнього, що дає можливість найбільш повно врахувати всі можливості та загрози розвитку території, а також супутні цьому економічні й політичні ризики;

– класифікація пропонованих проєктів по групах, характеристики яких будуть відображати характер, спрямованість, масштаби та інші категорії кожного окремого проєкту, що сприяє формуванню моделей майбутнього;

– формування плану майбутніх дій, іншими словами, *road map* («дорожньої карти»), як результату реалізації проєкту, що інтегрує в собі роботу всіх учасників, вибудованого на збалансованості інтересів кожного [14].

Необхідно зазначити, що в Україні проведення регіонального форсайту тільки набирає обертів та фактично було започатковано з його національної складової. Нормативно-правовим документом, що фактично ініціював початок вітчизняного форсайту, вважається Державна програма прогнозування науково-технічного розвитку на 2004–2006 роки [15], науково-методологічний та організаційний супровід якої здійснював Центр дослідження науково-технічного потенціалу та історії науки НАН України, а інформаційно-аналітичний та ресурсо-технологічний супровід – Український інститут науково-технічної та економічної інформації. За результатами виконання цієї програми було підготовлено ґрунтовний звіт «Обґрунтування системи науково-технологічних та інноваційних пріоритетів на основі форсайтних досліджень», в якому узагальнені пропозиції 15 експертних груп, створених по нових пріоритетних напрямках розвитку [16]. Таким чином, в Україні перший ґрунтовний погляд у майбутнє з використанням форсайту на національному рівні (національного форсайту) стосувався науково-технологічного та інноваційного розвитку.

Наступницею цієї програми стала Державна програма прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008–2012 роки [17], організаційний супровід якої здійснював Український інститут науково-технічної та економічної інформації. Створено інформаційний сайт «Форсайт в Україні». У форсайт-дослідженнях, що проводилися цим інститутом використовувався метод цільових груп експертів. В Україні форсайт-технології поступово набирають темпів.

Наступним помітним успіхом у проведенні національного форсайту є дослідження «Форсайт економіки України на середньостроковому (2015–2020 роки) і довгостроковому (2020–2030 роки) часових горизонтах», виконане Світовим центром даних з геоінформатики та сталого розвитку Міжнародної ради з науки (ICSU) при Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» та Інституті прикладного системного аналізу МОН України та НАН України [18]. Це дослідження має велике значення для розуміння форсайту як у змістовному плані (уявлення бажаного та можливого майбутнього української економіки), так і в методологічному (розуміння порядку та етапів дослідження). Останнє заслуговує на увагу в нашій роботі, оскільки методологічний чинник дослідження, хоча й залежить певним чином від особливостей національного форсайту, все ж таки має й багато спільних моментів з регіональним форсайтом.

Саме тому зазначимо, що для форсайтів економіки України використовувалася така послідовність дій:

– обговорення майбутнього – аналіз інерційного тренду; виявлення топ-5 критичних чинників, що гальмують розвиток економіки України;

– SWOT-аналіз поточного стану економіки України;

- виявлення головних драйверів майбутньої економіки України з використанням методу Делфі;
- обґрунтування майбутнього (передбачення головних складових 6-го технологічного укладу на часовому горизонті 2020–2025 років; вибір методики та вихідні дані для побудови сценаріїв; побудова сценаріїв розвитку майбутньої економіки України на середньостроковий період / 2015–2020 роки; побудова сценаріїв розвитку майбутньої економіки України на довгостроковий період / 2020–2030 роки) [18].

На думку сучасних дослідників [10], регіональний та субрегіональний форсайт може мати наступні переваги перед національними форсайтами:

- «більш точне виявлення інноваційних точок росту на території регіону;
- отримання синергетичного ефекту від співпраці споріднених структур;
- формування єдиного стратегічного плану розвитку для усіх адміністративно-територіальних складових регіону;
- поєднання зусиль регіональної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу та науки для досягнення спільних цілей».

Відповідно до теми дослідження, насамперед, викликає безумовний інтерес розвиток вітчизняного регіонального форсайту. Для аналізу його перспектив, у першу чергу, необхідно звернутися до методу SWOT-аналізу, що є одним із найбільш використовуваних як у зарубіжних, так і вітчизняних форсайт-дослідженнях. Цей метод, зазвичай, застосовується для розуміння стартової ситуації об'єкта при проведенні форсайт-досліджень та передбачає виділення чотирьох аспектів, а саме: можливостей, сильних і слабких сторін, загроз стосовно нього. Можливості та сильні сторони – це переваги об'єкта, які варто використати та з яких варто виходити при прогнозуванні, плануванні та передбаченні його розвитку. Можливості підказують на що реально необхідно орієнтувати об'єкт. Слабкі сторони та загрози – це недоліки та проблеми, що потребують врахування та подолання. Саме вони визначають ризики у розвитку об'єкта дослідження (табл. 1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз можливостей використання регіонального форсайту

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – відповідність європейським тенденціям передбачення майбутнього; – наявність великого зарубіжного досвіду таких досліджень, наявність власного потенціалу (кадрового, інформаційного, економічного, технологічного, інноваційного) для його впровадження та проведення. 	<ul style="list-style-type: none"> – нерозвиненості інституціонального середовища; – нерозвиненості нормативно-правової бази; – незначній частці вітчизняного досвіду таких досліджень.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – виведення регіону на рівень європейських стандартів якості життя; – забезпечення конкурентоспроможності своєї продукції та її просування на світові ринки. 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність або припинення фінансування; – нестабільність влади взагалі, та регіональної зокрема; – відсутність політичної волі.

Джерело: розроблено автором на основі [19]

Таким чином, розглянувши методологічні аспекти застосування форсайт-технології, пропонуємо її використання для прогнозування стратегічних напрямків соціально-економічної політики щодо розвитку людського потенціалу регіону. Для подальшого дослідження необхідно визначитися з етапами проведення форсайту. Схематично це зображено на рис. 1.

Рис. 1. Схема проведення форсайту на регіональному рівні

Джерело: складено автором

Виходячи із наведеного сформулюємо ціль та завдання форсайту на регіональному рівні в Одеському регіоні.

Ціль проведення форсайту Одеського регіону – вивчення та моделювання можливостей розвитку регіону на основі максимально ефективного використання людського потенціалу.

Завдання проведення форсайту Одеського регіону:

- факторний аналіз людського потенціалу регіону;
- вивчення діючих програм стратегічного розвитку регіону;
- визначення ефективності існуючих механізмів управління формуванням і розвитком людського потенціалу регіону;
- визначення напрямків дії соціально-економічної політики щодо розвитку людського потенціалу регіону за допомогою проведення SWOT-аналізу;

– проведення моделювання механізму управління соціально-економічним розвитком регіону за допомогою експертних оцінок та методу iThink;

– розробка стратегічних програм соціально-економічного розвитку для ефективного формування людського потенціалу регіону.

Для проведення SWOT-аналізу можливостей формування людського потенціалу в Одеському регіоні на основі попередніх досліджень було визначено пріоритетні напрямки управління людським потенціалом:

1) збільшення мережі соціальних об'єктів; диференціація надання послуг; забезпечення доступу громадян до галузей соціальної інфраструктури (охорони здоров'я, освіти);

2) забезпечення доступності лікування та профілактики;

3) забезпечення населення регіону якісним медичним обслуговуванням з метою профілактики небезпечних хвороб;

4) збільшення фінансування освіти та науки;

5) забезпечення доступу населення регіону до освітніх програм і підвищення якості загальної та професійної освіти;

6) розвиток інфраструктури наукової діяльності; залучення науковців до фундаментальних досліджень і формування стійких взаємозв'язків між освітньою та науковою діяльністю на основі проєктів, які об'єднують вчених і викладачів з обґрунтованою частиною державного і регіонального фінансування;

7) раціональне використання бюджетних надходжень Державного бюджету;

8) моніторинг соціально-трудової сфери;

9) забезпечення екологічно безпечних умов проживання населення;

10) створення умов для розвитку бізнесу регіонального значення (агросфера, туризм, промисловість, сфера послуг);

11) удосконалення логістичної складової регіону за рахунок побудови та реконструкції транспортних шляхів (автодороги, залізничне сполучення, морські порти та термінали, аеропорти та ін.).

Докладніше SWOT-аналіз можливостей формування та розвитку людського потенціалу Одеського регіону наведено в табл. 2.

Таблиця 2

SWOT-аналіз можливостей формування та розвитку людського потенціалу Одеського регіону

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – високий освітній та науковий потенціал; – високий рівень доходів у певних сферах зайнятості (фінанси, приватний бізнес, IT, туризм, морська сфера); – територіальні особливості регіону (клімат, географічне положення). 	<ul style="list-style-type: none"> – депопуляція населення регіону; – млява медична реформа; – незбалансованість ринку праці; – низький рівень доходів населення; – соціальний захист декларативного характеру.

Продовження табл. 2

Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – виведення регіону на рівень європейських стандартів якості життя; – забезпечення конкурентоспроможності людського потенціалу та активне його використання для соціально-економічного піднесення регіону. 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність або припинення фінансування програм розвитку регіону; – нестабільність регіональної влади; – світова фінансова криза як наслідок епідемії.

Джерело: складено автором

Висновки і перспективи подальших розробок. У період формування нових технологічних укладів в умовах цифровізації громадського простору доцільність розвитку технології форсайта як одного з прогностичних інструментів є досить актуальною для української економіки. Аналіз проведених за останні роки форсайт-досліджень, дає можливість говорити про те, що Україна стала одним із активних учасників проведення та реалізації форсайт-проектів. Крім того, при успішному впровадженні одержуваних у процесі форсайт-сесій результатів розробляються стратегії розвитку регіонів, які перестануть бути ідеями, що мають суто теоретичний характер, а зможуть стати реальним інструментом, здатним вплинути на майбутні соціально-економічні досягнення регіону з конкурентоспроможним людським потенціалом.

З огляду на сучасну світову ситуацію можна стверджувати, що значні загрози у розвитку людського потенціалу пов'язані перш за все з фінансовою кризою, що спричинена всесвітньою епідемією коронавірусу. Для розвитку регіону та держави в цілому це значне випробування та дуже негативне явище, яке важливо враховувати при подальшому прогнозуванні. Звісно, однозначних оцінок на цей час надати неможливо, але вже зараз можна стверджувати, що розвиток усіх напрямків, що впливають на людський потенціал буде сповільнюватися.

Перспективи подальших розробок пов'язані з поглибленим вивченням впливу карантинних обмежень, що спричинені всесвітньою епідемією коронавірусу, на соціально-економічні процеси та розвиток людського потенціалу Одеського регіону.

Література

1. Бондорская О. В. *Приоритетные направления в управлении социально-экономическим развитием территории*. Социально-экономические явления и процессы. 2015. Т. 10. № 10. С. 7–11.
2. Федулова Л. І. *Форсайт : сучасна методологія технологічного прогнозування*. Економіка і прогнозування. 2008. № 4. С. 124–138.
3. Кірнос І. О. *Форсайт як інструмент державного стратегічного планування*. Інноваційна економіка. 2013. № 6 (44). С. 31–37.
4. Мельник Ю. М. *Застосування форсайт-технології у розвитку промисловості національної економіки*. Причорноморські економічні студії. 2019. № 37. С. 201–219.
5. Решетняк О. І. *Форсайт-методи в управлінні науково-технологічним розвитком*. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2019. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/69.pdf (дата звернення: 02.04.2020).

6. Рибінцев В. О., Клопов І. О. *Форсайт як технологія реалізації стратегії розвитку економіки*. Інтелект ХХІ. 2017. № 3. С. 87–94.
7. Горіховський М. В. *Використання форсайт-технологій в управлінні фермерським господарством*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 11. С. 24–27.
8. Васейчук Л. *Регіональні особливості стратегічного планування в Україні*. Ефективність державного управління : зб. наук. праць. 2012. Вип. 31. 506 с.
9. Дикий О. *Основні пріоритети та механізм стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів*. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2013. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=803> (дата звернення: 02.04.2020).
10. Осипов В. М., Парасюк І. Л., Ворожейкин О. О. *Роль форсайта в управлінні субрегіоном*. Економічні інновації : зб. наук. праць. 2012. Вип. 47. С. 197–205.
11. Малиновская О. В., Скобелева И. П. *Форсайт как технология стратегического планирования и управления*. Финансы и кредит. 2014. Вип. 32 (608). С. 2–13.
12. Жук В. І. *Щодо пріоритетів фінансування соціальної сфери на місцевому рівні*. Стратегічні пріоритети. 2010. № 2 (15). С. 139–144.
13. Макарова О., Боліла Т. В., Горемікіна Ю. В., Грішнова О. А. та ін. *Людський розвиток в Україні : інноваційний вимір : колективна монографія / За ред. Е. М. Лібанової*. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. 316 с.
14. Воденко К. В., Комиссарова М. А., Тихоновская С. А. *Инструментально-методологическое обеспечение процесса стратегического планирования на региональном уровне*. Гуманитарий юга России. 2019. Т. 8 (38). № 4. С. 234–245.
15. *Про затвердження Державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку на 2004–2006 роки* : Постанова Кабінету Міністрів України № 1086 від 25 серпня 2004 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1086-2004-п> (дата звернення: 06.04.2020).
16. Маліцький Б. А., Попович О. С., Онопрієнко М. В. *Обґрунтування системи науково-технологічних та інноваційних пріоритетів на основі «форсайтних» досліджень*. Київ : Фенікс, 2008. 86 с.
17. *Про Державну програму прогнозування науково-технологічного розвитку в Україні на 2008–2012 рр.* : Постанова Кабінету Міністрів України № 1118 від 11.09.2007 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1118-2007-п> (дата звернення: 06.04.2020).
18. *Форсайт економіки України на середньостроковому (2015–2020 роки) і довгостроковому (2020–2030 роки) часових горизонтах* / Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку, 2015. URL: <http://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Foresight-2015.pdf> (дата звернення: 07.04.2020).
19. Цедік М. Г. *Розвиток територіального форсайту в Україні та SWOT аналіз його регіональної складової*. Електронне наукове фахове видання «Державне управління : удосконалення та розвиток». 2016. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=950> (дата звернення: 08.04.2020).

References

1. Bondorskaya, O. V. (2015). *Priority areas in the management of socio-economic development of the territory* [Prioritetnye napravleniya v upravlenii sotsialno-ekonomicheskim razvitiem territorii], *Sotsialno-ekonomicheskie yavleniya i protsessy*, Vol. 10, No. 10, s. 7–11 [in Russian]
2. Fedulova, L. I. (2008). *Forsyth: current methodology of technological forecasting* [Suchasna metodolohiia tekhnolohichnoho prohozuvannia], *Ekonomika i prohozuvannia*, No. 4, s. 124–138 [in Ukrainian]
3. Kirnos, I. O. (2013). *Forsyth as a tool for state strategic planning* [Forsait yak instrument derzhavnoho stratehichnoho planuvannia], *Innovatsiina ekonomika*, No. 6 (44), s. 31–37 [in Ukrainian]

4. Melnik, Yu. M. (2019). *Application of foresight technology in the development of the national economy industry* [Zastosuvannya forsait-tehnolohii u rozvytku promyslovosti natsionalnoi ekonomiky], Prychornomorski ekonomichni studii, No. 37, s. 201–219 [in Ukrainian]
5. Reshetnyak, O. I. (2019). *Foresight methods in the management of scientific and technological development* [Forsait-metody v upravlinni nauково-tehnolohichnym rozvytkom], Efektyvna ekonomika, No. 12. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/69.pdf [in Ukrainian]
6. Rybintsev, V. A., Klopov, I. O. (2017). *Foresight as a technology for implementing an economic development strategy* [Forsait yak tehnolohiia realizatsii stratehii rozvytku ekonomiky], Intelekt XXI, No. 3, s. 87–94 [in Ukrainian]
7. Gorikhovskiy, M. V. (2017). *Foresight technologies using in farming management* [Vykorystannia forsait-tehnolohii v upravlinni fermerskym hospodarstvom], Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, No. 11, s. 24–27 [in Ukrainian]
8. Vaseychuk, L. (2012). *Regional features of strategic planning in Ukraine* [Rehionalni osoblyvosti stratehichnoho planuvannya v Ukraini], Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia, Vyp. 31, 506 s. [in Ukrainian]
9. Dikiy, O. (2013). *Main priorities and mechanism of strategic planning of socio-economic development of regions* [Osnovni priorytety ta mekhanizm stratehichnoho planuvannya sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv], Efektyvna ekonomika, No. 4. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=803> [in Ukrainian]
10. Osypov, V. M., Parasyuk, I. L., Vorozheykin, O. O. (2012). *The role of foresight in the subregion management* [Rol forsaita v upravlinni subrehionom], Ekonomichni innovatsii, Vyp. 47, s. 197–205 [in Ukrainian]
11. Malinovskaya, O. V., Skobeleva, I. P. (2014). *Foresight as a technology of strategic planning and management* [Forsait kak tehnologiya strategicheskogo planirovaniya i upravleniya], Finansy i kredit, Vyp. 32 (608), s. 2–13 [in Russian]
12. Zhuk, V. I. (2010). *On the priorities of social sphere financing at the local level* [Shchodo priorytetiv finansuvannya sotsialnoi sfery na mistsevomu rivni], Stratehichni priorytety, No. 2 (15), s. 139–144 [in Ukrainian]
13. Makarova, O., Bolila, T. V., Goremykina, Yu. V., Grishnova, O. A. et al. (2008). *Human development in Ukraine: an innovative dimension: collective monograph*. Ed. by E. M. Libanova [Liudskiy rozvytok v Ukraini: innovatsiinyi vymir: kolektyvna monohrafiia; za red. E. M. Libanovoi], Instytut demohrafii ta sotsialnyh doslidzhen NAN Ukrainy, Kyiv, 316 s. [in Ukrainian]
14. Vodenko, K. V., Komissarova, M. A., Tikhonovskaya, S. A. (2019). *Instrumental and methodological support of the strategic planning process at the regional level* [Instrumentalno-metodologicheskoe obespechenie protsessa strategicheskogo planirovaniya na regionalnom urovne], Gumanitarii yuga Rossii, Vol. 8 (38), No. 4, s. 234–245 [in Russian]
15. *On approval of the State Program for forecasting scientific and technological and innovative development for 2004–2006*: Law of Ukraine, No. 1086, 25.08.2004 [Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy prohnouzuvannya nauково-tehnolohichnoho ta innovatsiinoho rozvytku na 2004–2006 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, No. 1086, 25.08.2004]. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1086-2004-п> [in Ukrainian]
16. Malitskiy, B. A., Popovich, O. S., Onopriyenko, M. V. (2008). *Substantiation of scientific-technological and innovative priorities system on the basis of «foresight» researches* [Obhruntuvannya systemy nauково-tehnolohichnykh ta innovatsiinykh priorytetiv na osnovi «forsaitnykh» doslidzhen], Feniks, Kyiv, 86 s. [in Ukrainian]
17. *On the State Program for forecasting scientific and technological development in Ukraine for 2008–2012*: Law of Ukraine, No. 1118, 11.09.2007 [Pro Derzhavnu prohramu prohnouzuvannya nauково-tehnolohichnoho rozvytku v Ukraini na 2008–2012 rr.: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, No. 1118, 11.09.2007]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1118-2007-п> [in Ukrainian]

18. *Foresight of Ukraine's economy in the medium-term (2015–2020) and long-term (2020–2030) time horizons* (2015). World Data Center for Geoinformatics and Sustainable Development [Forsait ekonomiky Ukrainy na serednostrokovomu (2015–2020 roky) i dovhostrokovomu (2020–2030 roky) chasovykh horyzontakh], Svitovi tsestr danykh z heoinformatyky ta staloho rozvytku. Retrieved from: <http://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Foresight-2015.pdf> [in Ukrainian]
19. Tsedik, M. G. (2016). *Territorial development of foresight in Ukraine and SWOT-analysis of its regional component* [Rozvytok terytorialnoho forsaitu v Ukraini ta SWOT-analiz yoho rehionalnoi skladovoi], No. 2. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=950> [in Ukrainian]